

TÜRKİYE'DE SOSYAL GÜVENLİK KURUMLARININ GELİR VE GİDERLERİ (1980-1996)

Ahmet TEKİN

*Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F.
Maliye Bölümü Öğretim Görevlisi*

GİRİŞ

İnsanlar yaşamları boyunca hastalık, kaza, işsizlik, doğum, yaşlılık, ölüm gibi çeşitli olay ve tehlikelerle karşılaşır. Bu tehlikeler bazen gelir ve kazançlarda eksilmeye, kaybolmaya yol açar, bazen de ek harcamalar yapmayı gerektirir. Sosyal güvenlik, sistemli bir uygulama olarak, toplum yaşamına ondokuzuncu yüzyıl başlarında Batı Avrupa'da ortaya çıkan sanayileşme hareketleriyle girmiştir. Sanayi devriminden önce, bireyin kontrolü dışında ortaya çıkan çeşitli olay ve tehlikeler sonucu bireyin karşılaştığı gelir kayıpları, büyük ölçüde aile içi yardımlaşma, meslek kuruluşları çerçevesinde dayanışma gibi geleneksel koruma teknikleri içinde çözülmeye çalışılmıştır. Sanayi devrimiyle birlikte geleneksel aile yapısından kopuş, bu yapı içinde gelir sağlamanın giderek terkedilmesine yol açmıştır. Beşeri sermayenin devamlılığını sağlamak amacıyla, sosyal güvenlik programlarının oluşturulması kaçınılmaz olmuştur. Pek çok ülkede ekonomik ve sosyal gelişmelere paralel olarak sosyal güvenlik programları, bugünkü yapısına İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kavuşmuştur. Sosyal güvenlik programları çalışanlara ekonomik güvence sağlamanın yanısıra, ekonomi üzerinde pek çok dolaylı etkide bulunmaktadır. Sosyal güvenlik sisteminin yoksulluğu azaltması, öncelikle sosyal refah ve sosyal istikrara niteliksel bir katkı yapmakta, piyasa güçlerinin sağlayamadığı olumlu refah etkilerinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Sosyal güvenliğin gelire devamlılık ve istikrar sağlanması, talebe de istikrar sağlamakta, dolayısıyla yatırımları teşvik ederek, istihdam ve büyüme üzerinde olumlu etkilerde bulunmaktadır. Keynesgil anlamda, otomatik dengeyi sağlayan, gelirin yeniden dağılımına yol açan sosyal güvenlik sistemi, yarattığı sosyal güvenlik fonlarıyla da tasarrufları mobilize edebilmektedir.

Türkiye'de sosyal güvenlik sistemi uzun yıllardan beri uygulanan yanlış politikalar yüzünden şu anda bunalımdadır. Bu konuda önlem alınmadığı gibi uygulanabilir ciddi reform çalışmalarına da girililmemiştir. 1990' lara gelindiğinde sistem tam anlamıyla çöküşün eşiğine gelmiştir. Aktüaryal dengeler gözetilmemiş ve sosyal fonlar erozyona uğratılmıştır. 1992 yılından itibaren sistem sürekli nakit açığı vermiştir. Bu yılda emeklilik yaş sınırları kaldırılarak sisteme yeni bir popülüst darbe vurulmuştur. İşsizlik sigortası olmamasına rağmen, aktif sigortalıların sayısının sigortadan yararlananların sayısına oranı ülkemizde diğer bazı ülkelerde olduğu gibi düşmektedir. Bu durumun tek nedeni olarak emeklilik yaş sınırının düşüklüğünün ileri sü-

rülmesi ise, bazı gerçekleri görmemekteki veya gizlemekte ısrarın sonucudur. Emeklilik yaş sınırının yükseltilmesi, prim ödeyen aktif sigortalıların sayısında artış meydana getirmeyebilir. Bu sayı, ancak çalışmak isteyen herkese iş sağlayacak bir istihdam düzeyi gerçekleştirilebildiği ve sigortasız işçi çalıştırılmasını önleyecek etkin bir denetim sağlandığı ölçüde artabilir.

Dünya Bankası'nın katkılarıyla da sürdürülen reform çalışmaları uygulamaya sokulamamış öneri bazında kalmıştır. Tartışmaların hükümet-işverenler-işçi sendikaları arasında günümüzde de devam ettiğini görüyoruz. En önemli tartışma konuları da, emeklilik yaş sınırı, işsizlik sigortası ve sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesi olmaktadır. Emeklilik yaşının kadınlarda 58, erkeklerde 60 olarak değiştirilmesini öngören teklif bakanlar kurulunda tartışmaya açılmıştır. Şu anda tartışılan teklif emekliliğe hak kazananları etkilemezken, bunlar dışında kalanlarda birer yıllık kademeli geçiş getirilmekte ancak emekliliğine on yıldan fazla kalanlarda kademeli geçiş öngörülmemektedir. Bu tasarının da bazı değişikliklerle önümüzdeki günlerde kanunlaşacağı konusunda hükümetin kararlı olduğunu görüyoruz.

I-SOSYAL GÜVENLİK KURUMLARININ GİDERLERİ

A-EMEKLİ SANDIĞI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

GİDERLERİ

Türkiye'de ilk sosyal güvenlik uygulaması 1866 yılında Askeri Personel sandığıyla başlanmıştır. Bunu 1880 yılında kurulan Mülkü İdare Sandığı izlemiştir. Bu iki sandık 1909 yılında "Askeri ve Mülki Memurlar Sandığı" adı altında birleştirilerek 1930 yılına kadar faaliyetini sürdürmüştür⁽¹⁾. Söz konusu sandığın iştirakçi sayısının azlığı yanında, savaşlar sonucu şehit ve malûl sayısının artması; prim sistemi ile çalışan sandığın emekli dul ve yetim aylıklarını ödeyebilmesini güçleştirmiştir. Bu nedenle 1930 yılında yürürlüğe giren 1683 sayılı Kanun ile prim sistemi terk edilerek sandığın giderlerinin devlet bütçesinden karşılanmasına geçilmiştir. Genel ve Katma Bütçeli kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan memurları kapsayan sözkonusu sandıktan başka 1934-1947 yılları arasında il özel idareleri, belediyeler ve bazı İktisadi Devlet Teşekkülleri personeli için çeşitli kanunlarla 9 ayrı sandık daha kurulmuştur. Farklı kurumlarda çalışan kamu personelinin aynı sandıklarda farklı emekli mevzuatına tabi tutulması zaman içinde önemli sakıncalar yaratmıştır. Bu sakıncaları ortadan kaldırmak için tekaüt veya emekli sandıklarının kuruluşuna ilişkin kanunlar yürürlükten kaldırılarak 08.06.1949 tarih ve 5434 sayılı T.C.Emekli Sandığı kanunu ile memur statüsündeki tüm kamu personelinin sosyal güvenlik açısından tek bir sandığa tabi tutulması sağlanmıştır. 01.01.1950 tarihinden itibaren 5434 sayılı kanunun 1.maddesi uyarınca emeklilik işlemleri yürütmeye başlamıştır.

1 T.O.B.B. Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Raporu, Ankara, 1994, s.108.

1950 yılından günümüze kadar geçen süre içerisinde çeşitli kanunlarla sandığa tabi personelin kapsamı genişletilmiş ve sandığın görevleri ile sağladığı hizmetlerde çok önemli artışlar meydana gelmiştir. Başlangıçta sadece memurlar sandığın kapsamında iken daha sonra çeşitli kanunlarla belediye başkanı, il daimi encümeni üyesi, milletvekili, askeri okul öğrencileri ve çeşitli kuruluşlarda sözleşmeli çalışanlar gibi birçok kişi kapsama dahil edilmiştir. Emekli sandığı 5434 sayılı kanunun verdiği görevler yanında diğer kanunlarla verilen bazı görevleride üstlenmiştir.

Emekli sandığının organları ise, Yönetim Kurulu, Genel Müdürlük ve Sağlık kurulundan oluşmaktadır⁽²⁾. Sandığın yönetim organı olan Genel Müdürlük; merkez ve taşra teşkilatı olarak örgütlenmiştir. Merkez Teşkilatı bir Genel Müdür, beş Genel Müdür yardımcısı, Teftiş Kurulu Başkanlığı, Hukuk Müşavirliği ile onbeş Daire Başkanlığı ve Sivil Savunma Uzmanlığından oluşmaktadır. Sandığın taşra teşkilatını İstanbul, İzmir, Adana, Bursa, Samsun, Diyarbakır, Erzurum, Ankara ve Afyon Bölge Müdürlüklerinden oluşmaktadır.

Sağlık Kurulu; malüllük raporlarını inceleyerek karara bağlamak, malüllük derecelerini belirtmek ve malüllüğe ait mevzuat uygulamasında görüş bildirmek konularında yetkili ve görevlidir. Sandıkta 5434 ve 2022 sayılı kanunlara göre iki adet sağlık kurulu bulunmaktadır. 5434 sayılı kanuna göre sağlık kurulunda Milli Savunma Bakanlığınca, ordu kadrosunda, tayin olunacak bir subay hekim, sağlık bakanlığının tayin olunan bir uzman hekim ve sandık kadrosundan bu kurula memur edilecek bir uzman hekim olmak üzere üç üye bulunur. 2022 sayılı kanuna göre görev yapan sağlık kurulunda ise sağlık bakanlığı, sosyal sigortalar kurumu ile sandığın kadrosundan bir uzman hekim görev yapmaktadır.

Esas amacı; Devlet memur ve hizmetlilerinin emeklilik haklarını gerçekleştirmek olan Emekli Sandığının 5434 sayılı Kanun'a göre ilgililere sağladıkları haklar şunlardır⁽³⁾.

Emekli aylığı : Belirli bir yılı süresini dolduranlara sandık tarafından ödenmesi taahhüt edilen aylıktır.(md.39)

Görev Malüllüğü Aylığı: Görevi sırasında, görevden doğan malüllük hallerinde, bu müdürlüğün derecesine göre kişiye bağlanan aylıktır. Görev malüllerinden sağlanan harp malüllerine ayrıca harp malüllüğü zammı ödenir ve bazı ek yardımlar yapılır.

2 5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanunu,17.6.1949 Tarih ve 7235 Sayılı Resmi Gazete.

3 5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanunu

Malüllük Aylığı: Bedeni ve zihni bir arıza dolayısıyla görevden ayrılmak zorunda kalan ve en az 10 yıl hizmet süresini tamamlamış olanlara bağlanan aylıktır. 5434 sayılı yasaya göre 3 tür malüllük vardır. Bunlar: adi malüllük, vazife malüllüğü, harp malüllüğüdür.

Dul ve Yetim Aylığı : Hizmet süresi belirli bir yılı doldurmuş olanlardan ölenlerin, görevden doğan sebeplerle ölenlerin ve emekli, adi malüllük veya görev malüllüğü aylığı almakta iken ölenlerin dul ve yetimlerine (karı, koca, çocuklar, ana ve baba) ödenen aylıklardır.(md.67)

Emekli İkramesi : Emekliliğe sevk dolayısıyla kendilerine ilk defa emeklilik adi malüllük veya görev malüllüğü aylığı bağlananlardan hizmet süreleri belirli bir yılı doldurmuş olanlara ve hizmet süreleri belirli bir yılı doldurmuş olanlardan ölenlerin dul ve yetimlerine görev aylıklarının belirli katı tutarında ödenen ikramiyedir.(md.87-88)

Ölüm Yardımı : Ölen emeklilerin dul ve yetimlerine veya sağlığında bildirdiği kişilere ödenen yardımdır.

Toptan Ödeme : Ölüm, emeklilik, yaş haddi, adi malüllük, sicil gibi nedenlerle görevlerinden ayrılan ve hizmet süreleri aylık bağlanmasına yeterli olmayan kişilere ve bunların dul ve yetimlerine yapılan yardımdır.(md.82-83)

Kesenek İadesi : İstifa etme, açığa kalma, cezai ve benzeri nedenlerle görevinden ayrılanlardan hizmet süresi 5-10 yıl arası olanlara sandıkta birikmiş emekli keseneklerinin geriye verilmesidir.(md.83)

Emekli sandığına bağlı kuruluşlarda çalışan görevlilerin doğum, ölüm yardımları ile çocuk zammı ve tedavi giderleri barem kanunları ile düzenlenir.

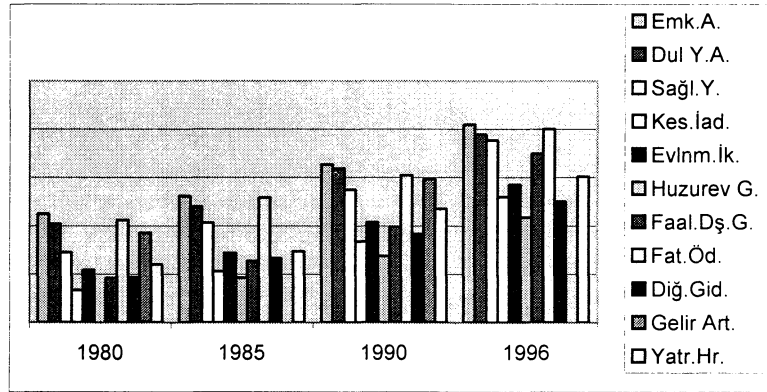
Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü'nün harcamalarının gelişimi Tablo 1'de gösterilmiştir. Harcama kalemleri incelendiğinde gerek nisbi gerekse yüzde olarak ilk sırayı yıllar itibariyle Emekli aylıkları almaktadır. 1980 yılında 31.630. milyon TL.iken 1990'da 3.413.534 milyon TL'ye, 1996 yılında ise 155.793.446. milyon TL'ye yükselmiştir. Bu harcama kaleminde en düşük artış 1983 yılında % 30, en yüksek artış ise 1989 yılında % 219 olarak gerçekleşmiştir. İkinci sırayı faturalı ödemelerin aldığını görüyoruz. Bu harcamalarda 1980'den itibaren sürekli artış meydana gelmiştir, en düşük harcama 1980'de 17.262. milyon TL. iken 1996'da 9.786.786 milyon TL. olmuştur. Yıllar itibariyle en düşük artış % 22 ile 1982, en yüksek artış ise % 230 ile 1992 yılında gerçekleşmiştir. Tabloda yer alan harcama kalemlerinin tümünde yıllar itibariyle artış olduğunu ancak yatırım harcamalarının toplam harcama içerisinde çok önemli bir paya sahip olmadığını görüyoruz. Dikkat çekilmesi gereken önemli bir konuda diğer harcama kalemlerinde görmediğimiz ancak yatırım harcamalarında gerçekleşen düşük artış oranlarıdır. 1984-1985 yıllarında yatırım harcamalarında azalma, 1933 ve 1994 yıllarında ise çok düşük % 9 ve % 7 oranında artış meydana gelmiştir.

Özellikle üzerinde durulması gereken diğer olumsuz gelişme ise 1993 yılında faiz ödemelerinde % 12939 oranında gerçekleşen artıştır. Faiz ödemelerinin 1992'de 15.144 iken 1993'de 1.979.691'e yükselmesi, bu oransal artışa neden olmuştur. Elbette bir sosyal güvenlik kurumu için faiz ödemelerinin bu denli artışını savunmak mümkün olmayacaktır.

Yatırım programlarını incelediğimizde ortaya çıkan bir diğer sonuçta tahsis edilen ödeneğin genelde çok daha üzerinde harcama yapılmasıdır. Emekli sandığının harcamalarının artışında en önemli nedenlerden biri de aktif iştirakçi sayısının artmasıdır. İştirak sayısı 1950 yılında 199.825 iken, 1980'de 1.250.000'e ulaşmış, 1992 yılı itibarıyla 1.601.000 olmuştur⁽⁴⁾. Dolayısıyla son oniki yılda kamu kesiminde daimi kadrolarda aylık yada ücret almak suretiyle sandığın yasal olarak üyesi olan aktif iştirakçi sayısında % 28'lik bir artış ortaya çıkmıştır. Emekli sandığından emekli, adi malüllük, vazife malüllüğü ve dul ve yetim aylığı alanların sayısı da 1950'de toplam 9.302, 1980'de 495.669 iken, 1992 yılında 940.277'ye yükselmiştir⁽⁵⁾.

1980-1996 döneminde harcama kalemleri toplamı dikkate alındığında en yüksek artışın % 150 ile 1996 yılında gerçekleştiğini, bu yılı % 149 ile 1989 ve % 111 ile de 1992 yıllarının izlediğini görürüz.

Grafik 1 Emekli Sandığı Giderleri

Kaynak: Tablo 1'deki nominal değerler GYİH deflatörü kullanılarak elde edilen reel değerler ile çizilmiştir.

4 Kamil TÜGEN, "Türkiye'de 1980 Sonrası Sosyal Güvenlik Kurumlarının Mali Yapısı ve Gelişimi" X.Türkiye Maliye Sempozyumu Silifke 14-18 Mayıs 1994, İ.Ü.İktisat Fakültesi Yayını, s.299.

5 TOBB Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyon Raporu, s.115.

B- SOSYAL SİGORTALAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ GİDERLERİ

Türkiye'de sosyal sigortalar uygulaması, ilk olarak 1946 yılında 4772 sayılı Kanun'la kurulan iş kazası, meslek hastalıkları ve analık sigortaları ile başlamış, bunu 1950 yılında kurulan ve 1951 yılında kurulan hastalık sigortaları izlemiştir. Uzun dönemli bir sigorta kolu olan ihtiyarlık sigortası çeşitli kanunlarla getirilen değişikliklerden sonra 1957 yılında kaldırılarak yerine uzun dönemli sosyal güvenlik yardımlarının tamamını kapsayan maluliyet, ihtiyarlık ve ölüm sigortaları kurulmuştur.

Yürürlükte olan 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu 01.03.1965 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Başlangıçta, 10 ve daha fazla kişi çalıştıran ve 3008 sayılı İş Kanunu'na tabi iş yerlerini, 1952 yılında basın mesleğinde çalışanları, 1954 yılında gemilerde çalışanları ve 1952 yılında başlayarak 50.000 ve daha fazla nüfuslu yerlerdeki 4-9 kişi çalıştıran iş yerlerini de kapsayan sosyal sigorta uygulaması 506 sayılı kanunla değiştirilmiş, asgari çalışan kişi sayısı tahdidi kaldırılarak kapsam büyük ölçüde genişletilmiştir. Ancak, Şehir ve kasabalarda belediye sınırları içinde dört kişiden, bunların dışındaki yerlerde 8 kişiden az kişi çalıştıran iş yerleri ile ilgili uygulamanın gerekli sağlık ve diğer örgütlerin kurulmasından sonra başlatılması uygun görülmüştür.

506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nu ondan önce sosyal güvenlik sistemini düzenleyen kanunlardan ayıran başlıca özellik kapsamının genişlemiş oluşudur. Daha önceleri yalnız 3008, 5953 ve 6379 sayılı Kanunların kapsamına giren iş yerlerinde çalışanların sigorta haklarından yararlanmasına karşılık, bu kanunla belirtilen istisnalar dışında, bir hizmet akdine dayanarak çalışanların tamamının Sosyal Sigorta haklarından yararlanması öngörülmüştür. Böylece kanun, otomatik sigortalanma düşüncesini de gerçekleştirmiştir. Şöyle ki çalışanlar ise alındıkları tarihten itibaren kendiliğinden sigortalı olmaktadır. Kapsam dışında kalan kişiler şunlardır: Tarım İşlerinde Çalışanlar, Kendi nam ve hesabına çalışanlar, Kanunla kurulu emekli sandıklarından birine aidat ödemekte olanlardır.

Sosyal Sigortalar Kanunu, kanunda belirli şartlarla aşağıda sayılan sosyal güvenlik haklarını gerçekleştirmektedir⁽⁶⁾.

İş Kazaları ile Meslek Hastalıkları Sigortası : İş kazası veya meslek hastalığı sonucu bedeni veya ruhi arızaya uğrayan sigortalıya, sağlık yardımı ve bakımı, protez araç ve gereçlerinin sağlanması, tedavi için gerekirse yurt içinde başka bir yere veya yurt dışına gönderilmesi, geçici iş göremezlik süresince günlük ödenek verilmesi, sürekli iş göremezlik halinde gelir bağlanması, sigortalının ölümü halinde hak sahiplerine gelir bağlanması ve cenaze giderlerinin karşılanmasıdır.

6 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu 29.30 Temmuz 1964 Tarih ve 11766-11769 Sayılı Resmi Gazete.

Hastalık Sigortası : Sağlık yardım ve bakımı, protez araç ve gereçlerin sağlanması, tedavi için gerekirse yurt içinde başka bir yere veya yurt dışına gönderilmesi, geçici iş göremezlik süresince günlük ödenek verilmesidir. Bunun yanı sıra sigortalının eşi ve geçindirmekle yükümlü olduğu çocukları ile ana ve babasının; kurumdan gelir ve aylık alan eş, çocuk, ana ve babaların hastalıkları halinde sağlık yardım ve bakımı sağlanmasıdır. Ayrıca sürekli iş göremezlik geliri malullük veya yaşlılık aylığı alanlar da hastalıklarında sağlık yardımı yapılır.

Analık Sigortası : Sigortalı kadına veya sigortalı erkeğin eşine analık halinde şu hakları tanımaktadır :

Gebelik ve doğumda gerekirse sağlık yardım ve bakımının sağlanması, emzirme yardımı verilmesi, analık sebebiyle gerekirse, yurt içinde başka bir yere gönderilmesi ve sigortalı kadına ise gelemediği günler için ödenek verilmesidir.

Malullük Sigortası : Çalışma gücünü yitiren veya çalışabilir durumda olmadığı tespit edilen sigortalıya malullük aylığı hakkını tanımaktadır.

Yaşlılık Sigortası : Belirli sigortalılık süresini doldurmuş sigortalıya yaşlılık aylığı hakkını tanımaktadır. Çalıştığı işten ayrılan ve yaşlılık veya malullük aylığı bağlanmasına hak kazanamayan sigortalıya toptan ödeme yapılır.

Ölüm Sigortası : Sigortalının ölümü halinde hak sahiplerine, eşlerine, çocuklarına, ana ve babasına aylık bağlanması veya toptan ödeme yapılması ve cenaze gideri karşılığı verilmesidir.

Ülkemizde sosyal sigorta uygulaması kapsamına giren iş yeri ve sigortalı sayısında zaman içinde belirli bir artış ortaya çıkmıştır. 1980 yılında sosyal sigorta uygulaması kapsamına giren işyeri sayısı 241.580, sigortalı sayısı 2.204.807 iken 1992 yılında bu rakamlar işyeri için 559.184, sigortalı içinde 3.796.702 olmuştur⁽⁷⁾. Dolayısıyla 1980-1992 döneminde sosyal sigorta uygulaması kapsamına giren işyerlerinde % 131, sigortalı sayısında da % 72.2 artış görülmektedir. 1995 yılı itibariyle sosyal sigorta uygulaması kapsamına giren işyeri sayısı 724,427, sigortalı sayısı ise 4.410.744'a aylık alanların sayısı da 2.337.755 olmuştur⁽⁸⁾.

Tablo 2'de Sosyal Sigortalar Kurumunun harcamaları gösterilmiştir. Tablodan görüldüğü gibi, kurum giderleri içerisinde önemli bir kısmı sigorta aylık ve ödemeleri oluşturmaktadır. Direkt sigorta başlığı altında yer alan bu tür giderlerin gider kalemleri içindeki payı 1980'de %13,53, 1984'de %14,57, 1988'de %26,29, 1992'de %25,52 ve ele aldığımız son yıl olan 1995 yılında %24,91 olmuştur.

7 TÜGEN, s.308.

8 DİE Türkiye İstatistik Yıllığı 1996, s.233.

506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa göre kurumca sigortalılar, sürekli iş göremezlik geliri, malullük veya yaşlılık aylığı alanlar ile bunların eş, çocuk, anne ve babalarına, dul ve yetimlerine sağlık hizmeti verilmektedir. Kurum sağlık hizmetlerinde genel olarak kendi tesislerini kullanmakta ve bu hizmetlerden ülke nüfusunun 1/3'ü faydalanmaktadır⁽⁹⁾. Gerek hastalık sigortası ve diğer sigorta kolları kapsamındaki sağlık yardımları gerekse sağlık tesisleri giderleri bir bütün olarak ele alındığında, bu giderler önemli bir büyüklüğe ulaşmaktadır. Örneğin 1992 yılında sağlık tesisleri giderleri, kurumun toplam giderleri içinde % 19.15'lik payla sosyal sigorta giderlerinden sonra ikinci sırayı alırken bu rakama sosyal sigorta giderleri bünyesindeki sağlık yardımları eklendiğinde söz konusu oran % 30'un üzerine çıkabilmektedir.

Giderlerin yıllar itibariyle artış oranlarını incelediğimizde en düşük artış oranı 1986 yılında işçi mesken giderlerinde % 12.05, en yüksek artış oranı ise 1991 yılında % 176 ile ayrılan karşılıklarda gerçekleşmiştir. Diğer en yüksek artış oranlarını inceleyecek olursak yönetim giderlerinde 1989'da % 114.41 direkt sigorta giderlerinde 1988'de % 118.07 Emlak ve bakım giderlerinde 1986'da % 53.80, işçi mesken giderlerinde 1982'de % 60.58 müşterek giderlerde 1989'da % 49.32 ve diğer giderlerde 1989'da % 125.31 olmuştur.

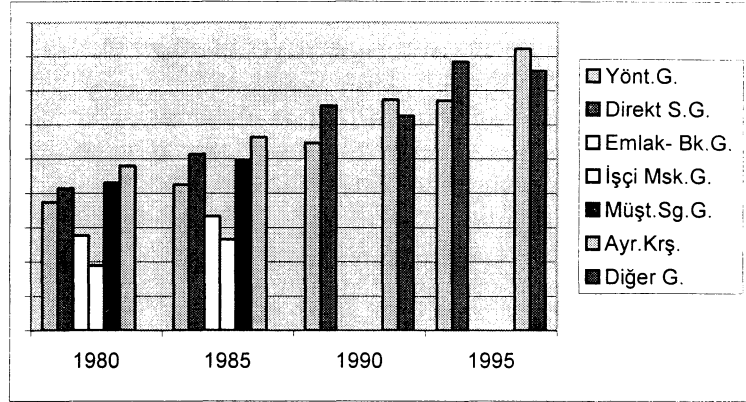
Kuruma, prime dayanmayan ve 1977 yılından itibaren devam eden sosyal yardım zammı uygulaması da önemli bir mali yük getirmektedir. Sosyal yardım zamları yıllar itibariyle artmıştır. 1986'da % 30'lara, 1990'dan itibaren % 40'lara, 1993'den sonra % 54'e yükselmiştir⁽¹⁰⁾. 1987 yılında çıkarılan 3395 sayılı kanunla sosyal yardım zamlarının kamu kurum ve kuruluşlarından emekli olan sigortalılar için ilgili kuruluşlarca ödenmesi hükmü getirilmiş ancak ilgili kuruluşlardan istenilen tahsilat gerçekleştirilememiştir. Kurum alacakları sonuçta 3836 sayılı Tahkim Kanunu kapsamında hazinece üstlenilmiştir⁽¹¹⁾.

Tablo 2 ve Grafik 2'de yer alan gider unsurları genel olarak incelendiğinde büyüklük itibariyle ilk sırada ayrılan karşılıklar, ikinci sırada direkt sigorta giderleri ve bunları da sırasıyla diğer giderler, yönetim giderleri ve diğer giderleri izlemektedir. Yönetim giderlerinin yıllık toplam gelirlerin % 10'unu geçmemesi zorunluluğu bulunmaktadır. Sosyal sigortalar kurumu faaliyetler raporları incelendiğinde bu zorunluluğa uyulduğu görülmektedir.

9 TÜĞEN, s.310.

10 TÜĞEN, s.310.

11 Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu, s.88.

Grafik 2:Sosyal Sigortalar Kurumu Giderleri

Kaynak:Tablo 2 'deki nominal değerler GSYİH deflatörü kullanılarak elde edilen reel değerler ile çizilmiştir.

C- ESNAF VE SANATKARLAR VE DİĞER, BAĞIMSIZ ÇALIŞANLAR, SOSYAL SİGORTALAR KURUMU (BAĞ-KUR) GİDERLERİ

14 Eylül 1971 Tarih ve 13956 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 1479 Sayılı Kanunla; "Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu" kısa adı ile "Bağ-Kur Genel Müdürlüğü" kurulmuş, 01.10.1972'de Bakanlar Kurulunun 12.06.1972 gün ve 7/4532 sayılı kararı ile bütün yurtda kademesiz olarak tüm hak ve yükümlülükleriyle uygulamaya geçmiştir.

Sosyal Sigortalar kapsamı dışında kalan bir işverene bağlı olmadan, kendi adına ve hesabına çalışan, mesleğini sürdürebilmesi için kanunla kurulu bir meslek kuruluşuna girmesi zorunlu bulunan esnaf ve sanatkarlar, kolektif şirket, limited şirket ortakları, adi komandit şirketlerin komandite ve komanditer ortakları, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortakları, donatma şirketleri ortakları, anonim şirketlerin kurucu ortakları ile yönetim kurulu üyesi olan ortakları Bağ-Kur kapsamına girer⁽¹²⁾.

1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu'nda 2229, 2423, 2654, 3165, 3235, 3253, 3774 ve 3780 sayılı kanunlarla yeni düzenlemeler yapılmıştır. 20.10.1983 Tarih ve 18197 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu'nu uygulama görevi de Bağ-Kura verilmiştir.

12 1479 Sayılı "Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu.

Bağ-Kur tarafından 1984 yılında kademeli olarak bağlanan, tarımda kendi adına ve hesabına çalışanların sosyal güvenliği, 01 Temmuz 1993 tarihinden itibaren bütün Türkiye'yi kapsayacak şekilde yaygınlaştırılmıştır. 01.01.1984 tarihinde yürürlüğe giren 2926 Sayılı Kanun 3350 ve 3943 Sayılı Kanunlarla iki defa tadil edilmiştir.

Bağ-Kur ilgililere aşağıdaki sosyal güvenlik haklarını sağlar:

Malullük Sigortası : Çalışma gücünün 2/3'sini kaybeden sigortalıya malullük aylığı bağlanır.

Yaşlılık Sigortası : Yaşlılık sigortasından sağlanan haklar şunlardır : Belirli bir sigortalılık süresini doldurmuş sigortalıya yaşlılık aylığı bağlanması, sigortalı olarak çalıştığı işten ayrılan, fakat hizmet süresi aylık bağlanmasına yeterli olmayanlara ödedikleri primlerin toptan ödeme şeklinde geri verilmesidir.

Ölüm Sigortası : Sigortalının ölümü halinde hak sahiplerine şu haklar sağlanır: Yaşlılık veya malullük sigortasından aylık almakta iken veya bu aylıklara hak kazandıktan sonra ölenlerin hak sahiplerine ölüm sigortası bağlanması, ölen sigortalının hak sahiplerinden hiç biri aylık bağlanmasına hak kazanamadıkları takdirde, sigortalının ödediği primlerin hak sahiplerine toptan ödeme şeklinde geri verilmesi ve sigortalının, yaşlılık veya malullük aylığı almakta olanların ölümleri halinde cenazeyi kaldıran kişiye ödenen yardımdır.

Sağlık Sigortası : Aktif sigortalılar ile eş ve bakmakla yükümlü oldukları çocukları, ana ve babaları; yaşlılık ve malullük aylığı almakta olanlar ile eş ve bakmakla yükümlü oldukları çocukları ana ve babaları ile ölüm aylığı almakta olanlar sağlık sigortasından yararlanırlar. Sağlık sigortası yardımı, muayene, teşhis, tedavi ve sağlık müesseselerinden yararlanma durumlarını kapsar.

1995 yılı verilerine göre 11.441 kişi malullük aylığı 370.758 kişi dul ve yetim aylığı, 498621 kişide yaşlılık aylığı olmak üzere toplam 880.820 kişi Bağ-Kur'un belirtilen haklarından yararlanmışlardır. Bunların dışında yine 1995 verileriyle 1581 kişiye cenaze yardımı, 64 kişiye yaşlılık toptan ödemesi, 18 kişiye de ölüm toptan ödemesi yapılmıştır.

1 Ocak 1986 tarihinden itibaren başlayarak kademeli olarak verilen sağlık sigortası hizmet 01.01.1989 tarihinden başlayarak tüm ülkede yaygınlaştırılmıştır. 2,8 milyon aktif sigortalı üyeye sahip kurum, sigortalıları, bakmakla yükümlü oldukları anne, baba, eş ve çocukları ile birlikte on milyonunun üzerinde kişiye hizmet vermektedir⁽¹³⁾. Bağ-Kur Kanununda belirtilen kimseler, meslek kuruluşlarına yazılarak çalışmaya başladıkları ta-

13 TÜGEN, s.312.

rihten itibaren Bağ-Kurun daha yeni bir sosyal güvenlik kurumu olması, kuruluşunun ilk sekiz yılında % 49.2 olan aktif sigortalı sayısı son on yılda % 81.2'ye çıkmasını sağladı⁽¹⁴⁾. Kendiliğinden bu kanuna göre sigortalı sayılmaktadırlar. Meslek kuruluşları da üye olarak yazılanları en geç üç ay içinde kurumun ilgili şubesine bildirmek durumundadırlar. Bağ-Kura üye sigortalılar, bulundukları gelir basamaklarına göre farklı prim oranları üzerinden ödeme yapmaktadırlar.

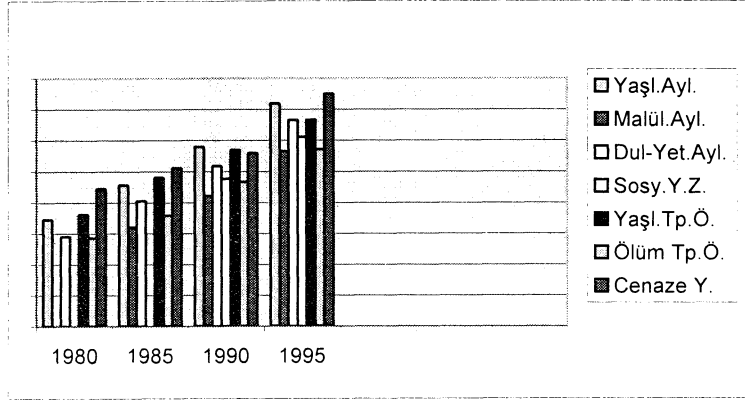
Kurumun giderleri Tablo 3'de gösterilmiştir. Giderlerin öncelikle ödenen aylıklar ve diğer ödemeler şeklinde ele alındığını, ödenen aylıklar alt ayrımında yaşlılık aylığı, malullük aylığı, dul ve yetim aylığı, sosyal yardım zammı ve diğer ödemeler alt ayrımında da yaşlılık toptan ödemesi, ölüm toptan ödemesi ve cenaze yardımlarının yer aldığını görüyoruz.

Tablo 3 ve Grafik 3'ü incelediğimizde gider kalemleri içerisinde yıllar itibariyle ilk sırayı cenaze yardımlarının aldığını bunu sırasıyla, yaşlılık aylığı, yaşlılık toptan ödemesi, dul ve yetim aylığı ve diğerlerinin aldığını görürüz. 1995 yılı rakamları ve yüzdelerle de bunu belirtmek mümkündür. 1995'de 30.786.442.000 TL'lik cenaze yardımı yapılırken, 15.228.893.000 TL'lik Yaşlılık aylığı 4.501.714 TL'lik de yaşlılık toptan ödemesinin yapıldığını görürüz. Aynı yılda toplam kurum harcamaları içerisinde % 86.0 ile cenaze yardımlarının % 42.52 yaşlılık aylığının, % 12.57 yaşlılık toptan ödemesinin yer aldığını belirtmek mümkündür.

Yıllar itibariyle harcamaların artışı incelendiğinde en düşük artış 1991 yılında % 1.61 oranında cenaze yardımında gerçekleşmiştir. Dikkati çeken bir konuda 1990 yılındaki ölüm toptan ödemesinde % 58.81'lik azalıştır. 1980-1995 döneminde en yüksek artış ise 1990 yılında % 440'lık ölüm toptan ödemesinde meydana gelmiştir.

Bağ-Kur Harcamaları toplamı (ödenen aylıklar + diğer ödemeleri) incelediğimiz dönemde istikrarlı bir artış seyrinin olmadığını görürüz. Örneğin; 1984'de toplam harcamalar % 67.17 oranında artarken, 1985'de bu oran % 16.42'ye düşmüştür. Yine 1993 yılında % 136 artış varken 1994 yılında bu oran % 77.27 olarak gerçekleşmiştir.

14 Şerif TÜRCAN ÖZSUCA, "Sosyal Güvenlik Kurumları: Fon Fazlasından Fon Açığına" Mülkiyeliler Birliği Dergisi; Cilt XVII, Sayı 152, Şubat, 1993, s.52.

Grafik 3:Bağ-Kur Giderleri

Kaynak:Tablo 3'deki nominal değerler GSYİH deflatörü kullanılarak elde edilen reel değerler ile çizilmiştir.

II-SOSYAL GÜVENLİK KURUMLARININ GELİRLERİ

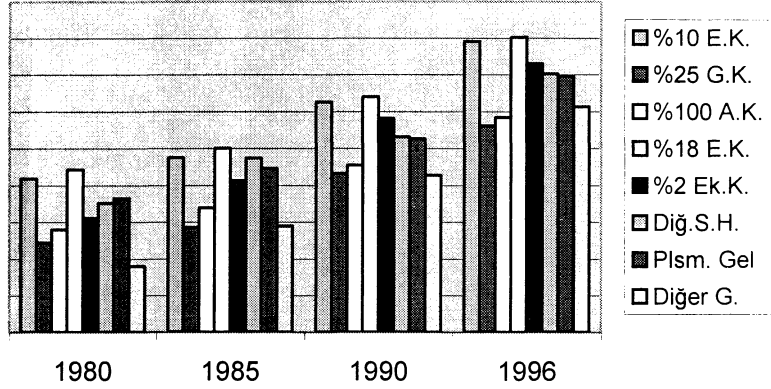
A-EMEKLİ SANDIĞI GELİRLERİ

Emekli Sandığı gelirleri incelendiğinde en önemli kalemin kanuni gelirler olduğunu görüyoruz.Tablo 4 ve Grafik 4 incelendiğinde; Kanuni gelirler toplam gelirler içerisinde % 91 paya sahipken, plasman gelirleri ve diğer gelirler % 9 oranında olduğunu görürüz. Kanuni gelirler alt grubunda önemli pay % 18 emekli kesenekli karşılıklarına aittir. Bu gelir grubunu % 10 emekli kesenekleri izlerken, % 2 ek karşılıkları da en fazla paya sahip olan diğer gelirler olmaktadır.

Gelirlerin artış ve azalışına baktığımızda en yüksek artışların mevduat faizlerinde 1991,1993 ve 1995 yıllarında gerçekleştiğini görüyoruz. Dikkat çeken diğer bir nokta da 1987 yılında diğer gelirler kaleminde meydana gelen yüksek artıştır. Ayrıca tahvil, bono ve mevduat faizi gelirlerinde istikrar-sız bir gelişim gerçekleşmiştir.

1990 ve 1991 yıllarındaki önemli artışın nedeni taban aylığa emekli keseneğinin yansıtılmasıdır. Emekli sandığının kuramsal olarak prim tahsilatı sorunu bulunmamakla birlikte, belediyelerden yer yer tahsil edemediği prim alacakları bulunmaktadır. Ancak alacaklarının önemli bir toplam oluşturmaması sandığın prim tahsilat oranını yüzde 100'e yaklaştırmaktadır.⁽¹⁵⁾

15 ÖZSUCA, "Sosyal Güvenlik Kurumları:Fon Fazlasından Fon Açığına", s.55.

Grafik 4:Emekli Sandığı Gelirleri

Kaynak:Tablo 4'deki nominal değerler GSYİH deflatörü kullanılarak elde edilen reel değerler ile çizilmiştir

B-SOSYAL SİGORTALAR KURUMU GELİRLERİ

Sosyal Sigortalar Kurumu gelirleri Tablo 5 ve Grafik 5'de gösterilmiştir. Gelirler içerisinde en önemli gelir kalemi prim gelirleri olmaktadır. İkinci sırada çeşitli gelirler yer almakta, bunları sırasıyla tahvil ve bono gelirleri, faiz gelirleri ve kira gelirleri izlemektedir.

Prim gelirleri 1980 yılında toplam kurum gelirleri içerisinde %87'lik paya sahipken bu pay 1985'de %85, 1990'da %86, 1996'da ise %61 olmuştur. Prim gelirlerinde 1984, 1989, 1994 ve 1995 yılında düşüşler olmuştur. Özellikle 1995 yılında %37 oranına kadar düşmüştür. Bu düşüşler karşısında aynı yıllarda çeşitli gelirlerde artışlar meydana gelmiştir. Çeşitli gelirler özellikle en yüksek paya 1995'de %60 oranıyla sahip olurken, 1994'de %26, 1996'da %36 'lık oranlar bu kalemden gerçekleşen diğer yüksek oranlardır.

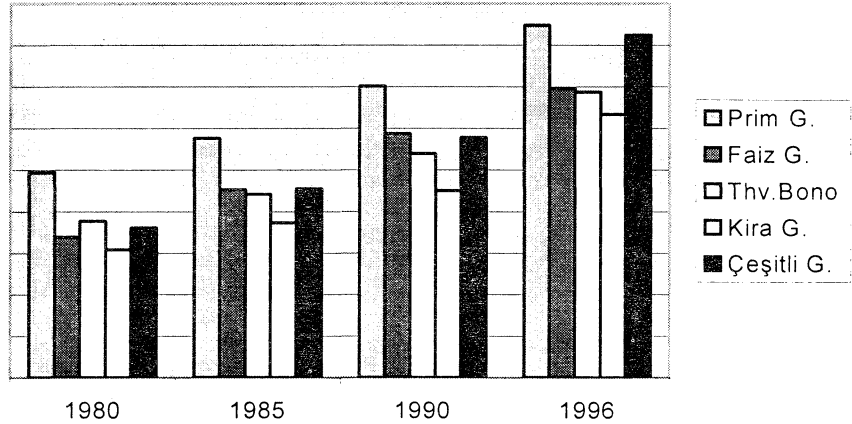
Tahvil ve bono gelirlerinin toplam kurum gelirleri içerisindeki yıllar itibarıyla paylarına bakacak olursak, en yüksek oran 1982 yılında % 8 olmuş, bu oran 1985 'de % 4, 1990'da % 2, 1996' da % 2 olarak gerçekleşmiştir. 1992-1994 döneminde ise bu pay % 1'in altına düşmüştür. Oranın yüksek olduğu diğer yıllar ise 1980 (%6), 1983 (%7), 1984 (%6) olmuştur.

Faiz gelirlerinin toplam gelirler içerisinde gelişimi incelendiğinde en yüksek oranın 1994 yılında % 12 olarak gerçekleştiğini görürüz. Oranın yüksek olduğu diğer yıllar ise 1984, 1986 (%8), 1988 (%11). Burada dikkat çeken diğer nokta ise 1995'de %1, 1996'daki %2 'lik çok düşük oranlardır.

Kira gelirleri ise toplam kurum gelirleri içinde ortalama olarak % 1 oranında paya sahip olmuştur. Bu da kurumun kira gelirlerinin çok önemli bir gelir kalemini oluşturmadığını göstermekte ve itibaren kamu kesimi borcunun artmasının en önemli nedeni belediyeler olmuştur. Kurum taşınmazlarının kiralanması konusunda yoğun eleştirileri gündeme getirmektedir.

Sosyal Sigortalar kurumu prim alacaklarının tahsilinde de bir çok olumsuzlukla karşı karşıya kalmıştır. Uzun prim alacaklarına uygulanan gecikme faizi oranının düşük olması primlerin ucuz bir kredi olarak kullanılmasına neden olmuştur. Prim borcunun azalmasında kuruma borçlu olan kamu kurumlarının borçlarını ödemesi önemli bir etken olmuştur. 1989 yılından itibaren kamu kesimi borcunun artmasının en önemli nedeni belediyeler olmuştur.

Grafik 5 Sosyal Sigortalar Kurumu Giderleri

Kaynak: Tablo 5' deki nominal değerler GSYİH deflatörü kullanılarak elde edilen reel değerler ile çizilmiştir.

III-SOSYAL GÜVENLİK KURUMLARININ MALİ YAPILARININ GENEL ELEŞTİRİSİ

Ülkemizdeki Sosyal Güvenlik kurumlarının özellikle 1990 yıllarından itibaren gider fazlası vermesi, sisteme yönelik eleştirilerin artmasına neden olmuştur. Hazine yardımlarının önemli miktarlara yükselmesi, bütçe açıklarının iyice artması sonucunu doğurmuştur. KİT, Sosyal Güvenlik Kurumları, Yerel Yönetim, döner sermaye ve fon karşılıklarının var olan bütçe açıklarıyla birleşmesi borç - faiz - açık sarmalının, iyice artmasına ve kamu kesimi finansman dengesini alt üst etmiştir.

Üç büyük sosyal güvenlik kurumumuz yönünden mali sorunların 1990'lı yıllarda ağırlaşmaya başladığını ifa etmiştik. 1991 yılında sosyal güvenlik kurumları borçlanma gereğinin GSMH içindeki payı % 0.2, 1992'de % 0.3 iken 1993-1994-1995 yıllarında % 0.6, 1996 ve 1997 yılında % 0.2 olarak gerçekleşmiştir⁽¹⁶⁾.

16 DPT, Yıllık Program

Türkiye'deki sosyal güvenlik sistemi eksik kapsamına rağmen, özünde liberal sosyal güvenlik rejiminin felsefesine uygun olarak kurulmuş ve işletilmiştir⁽¹⁷⁾. Sistemin temel özellikleri de bunu göstermektedir. Prof.Dr.Tülay ARIN' a göre bu özellikler :

-Türkiye'de dolaysız sosyal koruma ve gelir desteği hemen tümüyle sosyal güvenlik sistemi tarafından sağlanmaktadır.

- Sosyal Güvenlik Sisteminin kapsadığı nüfus hızla genişlemektedir.

- Sosyal Güvenlik Primlerinin ve kesintilerinin oranları "aşırı" yüksektir.

- Liberal sosyal güvenlik sistemine sosyal demokratik rejimin parçası olması ve bütçeden karşılanması gereken sosyal yardım öğeleri eklenerek "aşırı" yükler getirmiştir.

Sosyal hizmetlere ayrılan harcamaların yıllar itibariyle gelişimi incelendiğinde GSMH içindeki oranın düştüğü görülmekte ve bu oranlar dünya ortalamalarının çok altındadır ve Türkiye dünyanın en zayıf refah devletlerinden biridir⁽¹⁸⁾.

Türkiye'de sağlık ve emeklilik sistemi bunalımda, bunun arkasında sosyal güvenlik sisteminin bunalımı vardır⁽¹⁹⁾. Bunun kökleri ise oldukça eskilere dayanmaktadır. 1960'ların sonlarından itibaren bol miktarda ekilmeye başlanıyor, 1980'lerden sonra ise sistem tıkanmaya doğru koşar adım yol alıyor. Ciddi önlem ve reformlar yapılmadığı için 1990'larda sosyal güvenlik sistemi çöküşün eşiğine geliyor. Aktüaryal dengeler gözetilmediği ve sosyal fonlar enflasyonla erozyona uğratıldığı için sistem özellikle yaşlılık sigortası yönünden alarm sinyalleri vermeye başlıyor. 1992'den itibaren sürekli nakit açığı verilmeye başlanıyor ve zaman içinde bu açık sürekli olarak büyüyor. 1992 yılında emeklilik yaş sınırlarının değiştirilmesi sisteme popülist bir darbe daha vurduktan sonra 1994 yılından itibaren yabancı kuruluşlara reform projeleri sipariş noktasına geliniyor. Dünya bankasının proje kredisiyle çalışmak üzere ILO'nun sosyal yardım programlarına ilişkin reform projeleri hazırlanması öngörülüyor. Bir diğer projede Avusturalya Sağlık Sigortası Komisyonu (HIC) tarafından üstleniliyor. ILO ve HIC sos-

17 Tülay ARIN, "Türkiye'de Sosyal Güvenlik Fonlarının Açıkları: Liberal Sosyal Güvenlik Rejiminin Çelişkileri ve İflası" **Kamu Kesimi "Finansman Açıkları" X.Türkiye Maliye Sempozyumun**, Kemer, 14-18, Mayıs 1994, İ.Ü.İktisat Fak. Maliye Bölümü Yayını, s.281.

18 ARIN, s.281.

19 OĞUZ Oyan, "Sosyal Güvenlikte Çözümün Çözümstüzlüğü", **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Cilt XX, Sayı 194. Eylül - Ekim - Kasım 1997, s.3.

yal güvenlik ve sağlık hizmetleri reformlarının eş anamlı olarak uygulanabilirliğini sağlayacak ortak bir raporu hazırlamak için 1995 ortasından sonra birlikte çalışıyorlar ve ortak raporlarını 1996 şubatında Hazine Msteşarliğına sunuyorlar. Yürütülen projeleri Hazinesinin başkanlığında SSK, ES, Bağ-Kur, alışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve DPT temsilcilerinden oluşan yönlendirme komitesi izliyor bu çalışmalardan esinlenerek bir reform yasa tasarısı hazırlanıyor ancak sonraki dönemlerde bu tasarı kanunlaştırılamıyor ve sonulandırılmıyor. Daha sonraki iktidar döneminde de tasarı hazırlanıyor ancak bu da sonuçsuz kalıyor.

SSK'nın hkmetler ve bir takım politikacılar tarafından yağmalandığını kanıtlamak için özel bir çabaya gerek yok, sadece birikmiş fonları yağmalanmıyor ve bütün dünyada var olan devlet katkısından mahrum bırakılıyor⁽²⁰⁾. 1994 yılına kadar devlet katkıda bulunmamıştır. Oysa OECD lkelere ABD'de % 30, İngiltere'de % 55, Kanada da % 61, Yunanistan da ise % 13 dolayında devlet katkısı söz konusudur. Bu yağmanın engellenmesi ancak demokratik ve özerk bir SSK yönetiminin oluşturulmasıyla mümkündür. Devletin ülkenin gelişmesine hizmet etmiş emek vermiş yurttaşları çalışamaz hale geldikleri zaman kendi başlarına bırakma hakkı yoktur.

Bizce SSK'nın bu günkü hale gelmesinin 5 temel nedeni vardır⁽²¹⁾. Kayıt dışı ekonomi, reel ücretlerdeki düşüş, işsizlik, askeri harcamalar, SSK fonlarının yağmalanmasıdır. Bu nedenlerin ortadan kaldırılması için ve sosyal güvenlik sisteminin kurtulması için kayıt dışı ekonomi kayıt içine alınmalı, yatırımlara hız verilerek istihdam artırılmalı, devletin geçmişte el koyduğu 450 trilyon geri verilmeli, devlet katkısı uygulanmalı, SSK devlet müdahalesinden kurtulmalı, sahiplerinin söz ve karar sahibi olduğu bir model oluşturulmalıdır.

Diğer bir çok ülkede olduğu gibi ülkemizde mevcut sosyal güvenlik kurumlarının hepsi mali bunalım içinde bulunuyor emekli sandığı, giderlerinin gerçek değerini düşürerek ayakta kalmakta ve en önemli avantaj olan emekli ikramiyesinin ve emekli aylıklarının gerçek değerini, azgınlaşan enflasyonun baskısı altında küçüldükçe küçülmüştür⁽²²⁾. Bağ-Kur ve SSK'nın da bataktaki olduğunu görüyoruz.

20 Rıdvan BUDAK, "Bir Kamu Hizmeti Olarak Sosyal Güvenlik ve Sorunları" **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Cilt, XX, Sayı,191, Mayıs, 1996, s.13.

21 BUDAK, s.13-15.

22 Alpaslan IşIKLI, "Sosyal Güvenliğin Bunalımı", **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Cilt XX, sayı 194, Mayıs, 1996, s.25.

Sanayileşmiş ülkelerde olumsuzluğun en önemli nedeni işsizliktir, diğer bir nedende mali sermaye kesiminin ve ayrıca sosyal güvenlik hizmetlerine mal ve hizmet arz eden özel sermayedarların (örneğin ilaç tekellerinin) sosyal sigorta kurumlarını üzerinde acımasız bir sömürü sürdürmekte olmalarıdır, aslında bütün bu nedenlerin gerisinde sermayenin bunalımı yatmaktadır. Bir kere daha görülmektedir ki tekellerin kâr önceliklerine göre yönelen piyasa düzeninin, herkese iş ve sosyal güvenlik sağlayacak istihdamı ve paylaşımı gerçekleştirmesi mümkün değildir⁽²³⁾. SSK'nın mali krize girmesinin tek nedeni emeklilik yaşının düşürülmesi değildir.

Türkiye'de sosyal güvenlik sistemi Batılı örneklerinden çok daha genç ve boyutsuz olmasına rağmen olgun kapitalist ekonomilerdekinden daha sorunlu bir noktaya gelinmişse, sadece sosyal güvenlik sisteminin değil bir bütün olarak kamu maliyesi sisteminin krizine yol açan nedenleri toplu olarak irdelemek yararlı olacaktır⁽²⁴⁾. Burada sosyal güvenlik sistemine devletin, katkı yapmasının, sistemin kriz dönemlerine özgü bir istisna olmadığının altını çizmek gerekmektedir. Türkiye'de devletin sosyal güvenlik sistemine düzenli bir katkısı bulunmamaktadır. Son bir iki yıldır sisteme bütçeden transfer biçiminde yapılan bazı sübvansiyonların ise, uzun vadeyi gözetken bir açıdan bakılırsa, sosyal güvenlik sisteminden devlete yapılan gelir transferlerini telafi edebilecek bir noktaya dahi ulaşmadığı görülecektir. Oysa OECD üyesi ülkelerinin büyük çoğunluğunda devlet sisteme yasal bir zorunluluk gereği olarak düzenli katkı yapma durumundadır. 12'ler Avrupa'sının toplu verilerine bakılırsa, 1992 yılında elde edilen 1,5 trilyon ECU'luk toplam sosyal güvenlik gelirinin % 40,5'ini işveren katkılarıyla, % 24,2'sinin sigortalıların katkılarıyla, % 29,2'sinin kamunun cari katkılarıyla ve % 6,1'nin diğer cari gelirlerle oluştuğu görülecektir. Devletin katkısının aynı ülkeler ortalaması için, 1989'da % 27,9 olduğu dikkate alınır, sisteme olan devlet desteğinde bir büyüme eğiliminin yakın zamanlarda da sürdüğü saptaması yapılabilecektir⁽²⁵⁾. Türkiye'de çözülmesi gereken sorunlardan biri de sisteme düzenli devlet katkısının sağlanmasıdır ve rantiyelere yaptığı transferlerin küçük bir bölümünü ücretlilere yaparken devletin eli titrememelidir.

23 IŞIKLI, s.25.

24 Oğuz OYAN, "Sağlık ve Sosyal Güvenlikte Ekilen Biçiliyor", **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Cilt, XX, Sayı, 191, Mayıs, 1996, s.38.

25 OYAN, s.39.

Devlet, sosyal güvenliğe sağlayacağı katkıyı, işveren konumunda olsun olmasın tüm sermaye kesimlerinden sağlayacağı vergilerle karşılayabildiği ölçüde, sosyal adalet ve sosyal dayanışma gereklerine gerçek anlamda hizmet etmiş sayılır. Çalışma olanağından yoksun, işsiz veya iş göremez durumundaki bireyleri de kapsayacak genişlikte bir sosyal güvenlik uygulaması gerçeklik kazanabilir. Ancak bu sağlanabildiği ölçüde, sosyal güvenlik, herkese ödediği prim oranında değil, herkese ihtiyacına göre hizmet ve olanak sunan bir kurum niteliğine kavuşur. Böylece kar ve çıkar düzeninin bir ölçüde de olsa dışına çıkılarak, dayanışma ve yardım ilkesine dayalı bir işleyişin insancılığının ayırdına varma yönünde önemli bir ufuk genişlemesi sağlanmış olur. Ne var ki bu gün yeryüzünde egemen kılınmak istenen süreç, bu gerekliliğin tamamen tersi doğrultusundadır. Sermaye içine düştüğü bunalımın çaresini, sosyal devleti, sosyal adaleti ve sosyal güvenliği ortadan kaldırma yolunda aradığı için, sosyal güvenliğin bunalımına çözüm bulma amacıyla dayatılan sözde çözümlerin öncelikli hedefi de, devletin sosyal güvenliğin sağlanmasında oynadığı rolün sınırlanmasına veya bu role son verilmesine yönelik olmaktadır. Dünya bankasının gizli raporunda, Türkiye'de sosyal güvenlik: büyük önem kazanan kriz ve reform seçeneği başlığını taşıyan bu raporda ilk adım olarak prim toplama işinin özel sigorta şirketleri eliyle yapılması öngörülmektedir⁽²⁶⁾.

Sosyal güvenliğin reformu adı altında ortaya atılan sözde çözümlerin asıl hedefinin, sosyal güvenliğinde özelleştirilmesine yönelik olması düştürücüdür, bunun anlamı ekonomik sömürünün sonuçlarını mümkün olduğunca gidermeye yönelik bir kurumsallaşmanın bizzat kendisinin de sömürü alanı haline getirilmesinden ibarettir. Halkımız "et kokarsa tuz var, tuz kokarsa ne var" demiştir, bunların amacı "tuzu"da kokutmaktır. Sosyal güvenliği özelleştirmek demek, kâr peşinde koşan özel sigorta kurumlarını memnun edecek düzeyde prim ödeyebilecek gücü olanları kapsam içine alma, bu güçten yoksun olanları ise kendi kadersizlikleriyle baş başa bırakma esasına dayalı bilinen orman kanunlarını meşrulaştırmaktır. Sosyal güvenliğin, esas olarak özel sigorta kurumları eliyle sağlanması girişimi, zengin ülkelerin başında gelmesine karşın ABD'de bile tam bir iflasla sonuçlanmış ve halen ABD'de 37.5 milyon insan gerekli prim miktarını ödeyecek güçte olmadığından tümüyle yetersizdir; yeterince sigortalı olmayanların sayısı ise bunun iki katıdır. Sosyal sigorta kurumlarını özelleştirme yolundaki gidişin, bunalımın gerçek nedeni olan sosyal adaletsizliğin daha da derinleşmesinden başka bir anlam taşımadığı, bizim gibi yoksulu bol olan Şili'de yaşanan tecrübelerde çok daha açık bir biçimde görülmüştür. ⁽²⁷⁾

26 IŞIKLI, s.27.

27 IŞIKLI, s.27.

Sosyal güvenlik sisteminde sağlıklı bir işleyişe sahip olan Almanya bu konuda pek çok ülkenin önünde yer almaktadır. Almanya gibi pek çok toplumsal sorunu çözmüş; dengeli sayılabilecek bir gelir dağılımı olan, temel sağlık hizmetleri sorunu bulunmayan, bölgesel kalkınma, gelişme denge-
sizlikleri yaşamayan, işsizlik sigortasını ve toplu pazarlık rejimini kurum-
sallaştırmış, milyonlarca nitelikli çalışanı olan, çalışma ortamı güvenliğinin
doyurucu düzeyde sağladığı bir ülkede devletin yurttaşlarının sosyal güven-
cesini sağlamada gösterdiği olağanüstü duyarlı, katılımcı özen çok dikkat
çekicidir⁽²⁸⁾.

Türkiye'de Sosyal Güvenlik Kurumları, önce zarar ettirilip şimdi de
özel sigortalara devredilmek isteniyorsa, bunun gerisinde "pazar yaratma"
gibi bir neden bulunuyor, üstelik yakın geçmişte bir takım hayat sigortası
kurumlarının paraları toplayıp, işi yürütmeyip sonra tasfiyeye girdiği henüz
unutulmamışken, sosyal güvenlik alandaki üst kurumun ayrı ayrı ele alınıp
incelenmesi gerekiyor. Bağ-Kur' un zarar nedenleri içerisinde prim ödeme-
me ve Bağ-Kur' un yüksek faizli hazine kağıtlarından yararlandırılmaması-
dır⁽²⁹⁾. Aynı durum tahviller açısından emekli sandığı içinde geçerlidir.

SSK bu günkü duruma düşmesi nedenlerinden biride bu kurumun
1960'lı , 1970'li yıllardaki kaynakları, büyük ölçüde sermaye sınıfına akta-
rıldı⁽³⁰⁾, enflasyonun resmi faizden çok yüksek olduğu dönemlerde,
SSK'nın fonları yasa gereği Devlet Yatırım Bankasında çok düşük faizlerle
değerlendirildi. Örneğin 1975'de enflasyonun % 19.8 olduğu bir dönemde
SSK'nın fonları bu bankada % 11, 1980'de ise enflasyonun % 115.6 olduğu
bir yılda Devlet Yatırım Bankasında % 20 oranda faizlerle değerlendirildi.
Devlet Yatırım Bankası da, % 51 oranında özel sektörün katıldığı KİT işti-
rakleri kanalıyla sermayeye kaynak aktardı.

SSK ile ilgili diğer çözüm önerilerine baktığımızda benzer çözüm
önerilerini görmekteyiz. SSK'nın kurtulması için öncelikle 10 konuda adım
atılması gereklidir, bu önlemler⁽³¹⁾:

28 M.Sarper ERDOĞAN-Ahmet SALTİK, "Ülkemizde Yaşanan Sosyal Güvenlik
Krizi Bağlamında Bir Örnek: Alman Sosyal Güvenlik Sistemi", Mülkiyeliler Birliği Der-
gisi Cilt, XX, Sayı,191, Mayıs, 1996, s.48.

29 Gülten KAZGAN, "Sosyal Güvenlik ve Ötesi" Mülkiyeliler Birliği Dergisi,
Cilt,XX, Sayı 191, Mayıs,1996, s.48.

30 Atilla ÖZ SEVER, "Sosyal Güvenlikte Vahşi Kapitalizm Modeli" Mülkiyeliler
Birliği Dergisi, Cilt.XX, Sayı, 191, Mayıs, 1996, s.53.

31 Yıldırım KOÇ, "Sosyal Güvenlikte 19.Yüzyıla Geri Dönme Çabaları ve SSK",
Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Cilt XX, Sayı, 191, Mayıs 1996, s.62-63.

-Kaçak işçi çalıştırma, bordro da düşük ücret gösterme ve daha az süre çalışma önlenmelidir.

-Kısmi süreli çalışma, eve iş verme sistemi ve benzeri, tipik çalışma biçimlerinde istihdam edilenler SSK kapsamına alınmalıdır.

-Devlet sosyal güvenliğin finansmanına sistemli bir biçimde katılmaktadır.

-SSK primlerinin özellikle işveren katkısı diğer ülkelerdeki orana yükseltilmelidir.

-Özel Sektör işverenleri de, emeklilere ödenen sosyal yardım zammına, emeklinin iş yerinde geçirdiği süre ile orantılı bir biçimde katılmalıdır.

-SSK Demokratik bir yapıya kavuşturulmalıdır, özerklik sağlanmalıdır.

-SSK Kendi ilaç fabrikasını geliştirmeli, diğer araç ve gereçlerde tıbbi malzeme tekellerinin sömürsünü engelleyen üretim birimleri kurmalıdır.

-SSK Personeli tam gün çalışma uygulaması getirilmeli, uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan toplu pazarlık ve grev hakları uygulanmalı, SSK'nın tüm birimlerinde yönetime katılma sağlanmalıdır.

-Özellikle diyaliz ve kalp hastalıklarında devlet katkısı verilmelidir.

-İşverenlerin işyeri hekimliği konusundaki yükümlülüklerini yerine getirmeleri sağlanmalı, İşyeri işçi sağlığı ve iş güvenliği kuralları işletilmeli ve korunucu hekimliğe önem verilmelidir.

Sosyal Güvenlik kurumları tek çatı altında toplanmalı, "Standart aylık tanımı ve kavramı oluşturularak, sosyal güvenlik sisteminden aylık alanlar arasındaki dengesizlikler, uygunsuzluklar ortadan kaldırılıp ortalama bir çözüm üretilmelidir. (32)

SONUÇ

Sosyal güvenlik kurumlarının giderlerinin incelenmesinde;Emekli Sandığı giderleri içerisinde ilk sırayı emekli aylıkları alırken, S.S.K.'da sigorta aylık ve ödemeleri, Bağ-Kur' da ise cenaze yardımları almıştır. Aynı kurumların gelirlerine baktığımızda; Emekli Sandığı gelirlerinde en önemli kalem, kanuni gelirler içerisinde yer alan % 18 kesintiler ve S.S.K.'da ise alınan primler ile çeşitli gelirler olmaktadır.

32 M.Hikmet YAVUZYİĞİT, "2000'e Beş Kala Sosyal Güvenlik Şemsiyesi Ne Kadar Koruma Sağlıyor", **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Cilt XX, Sayı. 191. Mayıs, 1996. s.67.

Ülkemizde sosyal güvenlik kurumlarının içinde bulundukları mali krizden kurtulmaları yönünde ileri sürülen öneriler emeklilik yaşı ve prim/ödeme tavanı gibi konularla sınırlı kalmaktadır. Popülist iktidarlarca sık sık oynanan emeklilik yaşının Türkiye koşullarında tesbiti, yaşama umudunun kısılgı yanında, yüksek işsizlik düzeyini mutlaka hesaba katmalıdır. Bu nedenle, eğer bir yaş sınırı getirilecekse, bunun, genç işsizlerin iş bulma umudunu engellemeyecek kadar düşük; sigortalıların emeklilik sonrasında yeniden işgücü piyasasına emek arz etmelerini büyük oranda caydıracak ölçüde yüksek olmalıdır.

Bu ölçütlere en uygun nihai yaş sınırları ILO tarafından da ileri sürülen kadınlar için 53, erkekler için 55 yaşları olduğu söylenebilir. Prim ve yardım tavanlarının yeniden belirlenmesi ise ancak gelir grubuna göre tanımlanabilecek bir oynak tavan sistemi içinde uygulanırsa anlamlı olacaktır. Birçok açıdan sorunlu olan sosyal yardım zammı yerine işveren priminin artırılmasının ve devletin sisteme düzenli katkı yapmasının sağlanması, böylece emeklilik ödemelerinin de gerçek geçim düzeylerine yükseltilmesi sağlanmalıdır. OECD üyesi ülkelerde sosyal güvenliğin finansmanında devlet katkısı %85-88 ve hatta % 92'lere kadar çıkarken, ülkemizde doğrudan bir devlet katkısı henüz sıfır düzeyde olması dikkate değer bir başka konudur. Türkiye'de sosyal güvenlik sistemi bunalımının acil çözüm bekleyen yönü, finansman darboğazının giderilmesidir. Bu nedenle alınacak önlemler öncelikle buraya odaklanmalıdır.

Ayrıca sosyal güvenlik sisteminin özelleştirilmesi de olumlu olumsuz diğer bütün ülke uygulamaları dikkatle incelenerek ele alınmalıdır. Bu alanda yapılacak yanlış özelleştirme uygulamaları sosyal adaletsizliklerin daha da derinleşmesine neden olabilecektir.

KAYNAKÇA

1479 Sayılı "Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu.

506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu 29.30 Temmuz 1964 Tarih ve 11766-11769 Sayılı Resmi Gazete.

5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanunu,17.6.1949 Tarih ve 7235 Sayılı Resmi Gazete.

ARIN, Tülay.,

"Türkiye'de Sosyal Güvenlik Fonlarının Açıklanması: Liberal Sosyal Güvenlik Rejiminin Çelişkileri ve İflası" **Kamu Kesimi "Finansman Açıkları" X.Türkiye Maliye Sempozyumu**, Kemer, 14-18, Mayıs 1994, İ.Ü.İktisat Fak. Maliye Bölümü Yayını, s.281.

- BUDAK, Rıdvan., "Bir Kamu Hizmeti Olarak Sosyal Güvenlik ve Sorunları" **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Cilt, XX, Sayı, 191, Mayıs, 1996, s.3.
- D.İ.E., **Türkiye İstatistik Yıllığı 1996**, s.233.
- ERDOĞAN, M. Sarper - SALTİK, Ahmet., "Ülkemizde Yaşanan Sosyal Güvenlik Krizi Bağlamında Bir Örnek: Alman Sosyal Güvenlik Sistemi" **Mülkiyeliler Birliği Dergisi** Cilt, XX, Sayı, 191, Mayıs, 1996, s.48.
- IŞIKLI, Alpaslan., "Sosyal Güvenliğin Bunalımı", **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Cilt XX, Sayı: 194, Mayıs, 1996, s.25.
- KAZGAN, Gülten., "Sosyal Güvenlik ve Ötesi" **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Cilt, XX, Sayı 191,
- KOÇ, Yıldırım., "Sosyal Güvenlikte 19.Yüzyıla Geri Dönme Çabaları ve SSK", **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Cilt XX, Sayı, 191, Mayıs 1996, s.62-63.
- OYAN, Oğuz., "Sağlık ve Sosyal Güvenlikte Ekilen Biçiliyor", **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Cilt, XX, Sayı, 191 Mayıs, 1996, s.38.
- OYAN, Oğuz., "Sosyal Güvenlikte Çözümün Çözumsuzlüğü", **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Cilt XX, Sayı, 194. Eylül - Ekim - Kasım 1997, s.3.
- ÖZSEVER, Atilla., "Sosyal Güvenlikte Vahşi Kapitalizm Modeli" **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Cilt. XX, Sayı, 191, Mayıs, 1996, s.53.
- ÖZSUCA, Şerife Türcan., "Sosyal Güvenlik Kurumları: Fon Fazlasından Fon açığına" **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**; Cilt XVII, Sayı 152, Şubat, 1993, s.52.
- T.O.B.B., **Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Raporu**, Ankara, 1994, s.108.
- TÜGEN, Kamil., "Türkiye'de 1980 Sonrası Sosyal Güvenlik Kurumlarının Mali Yapısı ve Gelişimi" **X. Türkiye Maliye Sempozyumu** Silifke 14-18 Mayıs 1994, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayını, s.299.
- YAVUZYİĞİT, M. Hikmet., "2000'e Beş Kala Sosyal Güvenlik Şemsiyesi Ne Kadar Koruma Sağlıyor" **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Cilt XX, Sayı, 191, Mayıs, 1996, s.67

EKLER

Tablo 1 T.C. Emekli Sandığı Giderleri
(1980-1996)

(Mln TL)

YILLAR	EMEKLİ AYLIKLARI	DUL VE YETİM AYLIKLARI	SAĞLIK YARDIMI	KESENEK İADESİ TOP.O.	EVLEN İKRA.	HUZEV GİDERİ	FAALİYET DIŞI GİDERLER			FAALİYET DIŞI GİDER TOPLAMI	FATURALI ÖDEMELER	DİĞER GİDER	GELİR ARTANI	GİDER TOPLAMI	YATIRIM PROGRAMI	
							Faiz Giderleri	İşletme Gidri	Diger Gid						ÖDENEK	HARCAMA
1980	31.630	11.971	788	22	148	-	-	51	17	68	17.262	76	5.111	97.074	254	247
1981	43.678	16.979	1.946	46	242	-	-	60	68	128	36.139	42	2.785	101.683	425	330
1982	66.899	23.566	2.927	85	298	-	-	74	11	85	44.128	58	-	138.546	350	642
1983	87.060	30.990	4.346	36	414	-	-	34	9	93	64.328	133	-	187.450	1.365	1.337
1984	117.774	42.247	7.232	149	555	27	-	195	6	201	98.375	209	-	266.769	1.350	1.077
1985	173.897	62.415	13.435	129	752	72	-	335	8	343	148.453	449	-	399.745	1.160	851
1986	238.536	81.113	24.351	174	968	103	453	423	18	894	189.068	420	-	535.627	3.400	3.330
1987	324.453	105.848	44.323	314	1.400	84	927	1.185	129	2.241	318.809	247	-	797.519	6.800	6.772
1988	513.767	161.932	55.353	297	1.960	205	26.741	1.579	44	28.464	536.284	163	-	1.328.425	10.550	10.439
1989	1.636.547	518.756	200.979	722	3.153	295	28.108	2.433	792	29.333	924.114	572	263.590	3.316.471	31.038	27.474
1990	3.413.534	1.335.872	312.783	2.242	14.097	570	-	9.546	515	9.061	1.228.515	4.882	368.900	5.574.946	51.222	51.261
1991	5.698.309	2.217.522	534.636	2.092	26.314	2.187	-	17.250	14.794	32.044	2.160.231	3.502	1.363.553	11.546.037	96.225	96.073
1992	10.629.852	3.875.817	1.510.810	2.108	39.301	4.333	15.144	27.786	7.608	50.538	7.128.418	562	-	24.902.592	165.457	87.201
1993	18.544.437	7.606.587	3.195.641	12.987	79.668	9.241	1.974.691	15.396	5.149	1.995.736	12.598.517	9.412	-	44.149.228	202.000	156.198
1994	30.209.130	12.254.465	7.521.612	30.840	110.048	3.874	3.993.351	72.549	12.945	3.778.945	24.667.413	21.322	-	78.597.549	215.341	210.201
1995	63.063.799	25.634.827	17.858.065	46.896	220.402	9.423	1.422.108	58.733	47.870	1.528.711	35.781.428	96	-	144.143.547	335.300	25.574
1996	155.793.446	59.277.631	34.625.900	158.522	504.317	22.281	9.646.642	96.210	43.934	9.786.786	101.236.296	103.596	-	361.508.775	1.390.000	1.262.534

Kaynak : Emekli Sandığı Verileri (Kesin Rakamları)

Tablo 2 Sosyal Sigortalar Genel Müdürlüğü Giderleri (1980-1995)

(Milyon TL)

YILLAR	G İ D E R L E R							
	YÖNETİM GİDERLERİ	DİREKT SİGORTA GİD.	EMLAK VE BAKIM GİD.	İŞÇİ MESK. GİDERLERİ	MUŞTEREK SİGORTA GİD.	AYRILIK KARŞILIK	DİĞER GİDERLER	GİDERLER TOPLAMI
1980	5.406	13.577	585	75	19.527	51.111	-	100.284
1981	8.388	20.384	669	104	23.622	111.084	-	162.228
1982	8.242	24.697	874	167	32.716	161.212	-	227.968
1983	10.477	48.185	1.044	231	41.531	228.340	-	329.868
1984	13.583	74.535	1.555	361	62.015	359.166	-	511.219
1985	17.648	136.195	2.134	448	90.717	425.781	-	672.921
1986	22.297	233.866	3.282	502	131.244	626.704	-	1.017.896
1987	41.317	423.478	-	-	-	1.333.907	230.219	2.028.921
1988	65.898	923.459	-	-	-	2.124.125	400.501	3.513.783
1989	140.860	1.711.094	-	-	-	4.230.152	902.374	6.984.480
1990	288.690	3.582.557	-	-	-	5.300.433	1.792.487	10.964.167
1991	511.922	4.736.534	-	-	-	14.698.672	3.517.713	23.434.841
1992	991.841	9.023.298	-	-	-	18.756.080	6.572.696	35.343.915
1993	1.547.701	16.357.824	-	-	-	30.955.259	10.518.153	59.378.937
1994	2.950.478	32.575.560	-	-	-	68.789.330	22.378.792	126.692.158
1995	5.029.571	69.740.150	-	-	-	167.838.453	37.333.667	279.941.841

Kaynak : D.İ.E. İstatistik Yıllıkları ve S.S.K. Genel Müdürlüğü Kayıtları

Tablo 3 Bağ- Kur Genel Müdürlüğü Giderleri (1980-1995)

(Bin TL.)

YILLAR	ÖDENEK AYLIKLAR						DİĞER ÖDEMELER			
	TOPLAM	YAŞLILIK AYLIĞI	MALÜLLÜK AYLIĞI	DUL VE YETİM AYLIĞI	SOSYAL YARDIM ZAMMI	TOPLAM	YAŞLILIK TOPTAN ÖDE.	OLUM TOPTAN ÖDEMESİ	GENAZE YARDIMI	ÖDENEK AYLIK + DİĞER ÖDE. TOPLAMI
1980 (1)	4.093	2.832	1	786	-	33.022	4.165	719	28.138	37.115
1981	7.562	5.527	228	1.809	-	55.190	10.040	1.116	44.034	62.752
1982	11.143	7.812	329	3.002	-	76.133	25.367	2.022	48.744	87.276
1983	20.753	15.956	492	4.305	-	106.026	32.267	2.327	71.432	126.779
1984	31.871	22.985	1.181	7.705	-	180.063	55.233	9.441	115.389	211.934
1985	48.686	35.554	1.815	11.117	-	198.038	83.445	3.889	130.704	246.724
1986	79.533	58.765	2.118	18.552	-	280.640	110.825	6.025	183.790	360.173
1987	119.083	82.380	2.119	17.166	37.418	392.443	119.858	8.402	266.185	511.526
1988	246.263	153.596	4.566	40.673	47.428	580.026	212.214	7.052	380.760	826.289
1989	460.358	313.941	8.395	80.053	57.966	680.697	287.589	8.539	384.569	1.141.052
1990	836.035	611.025	16.129	150.425	57.456	926.524	489.843	48.129	390.752	1.761.559
1991	1.480.336	1.011.270	29.240	258.309	181.516	1.123.832	704.367	33.403	386.062	2.604.167
1992	3.771.329	2.442.200	93.297	961.948	573.884	2.778.181	972.060	85.182	1.720.939	6.549.510
1993	6.787.727	4.628.415	199.547	1.208.868	724.899	8.748.912	1.923.015	158.547	8.987.350	16.506.639
1994	11.829.831	8.348.881	241.817	2.320.032	921.301	15.658.477	3.150.893	256.147	12.251.437	27.488.308
1995	21.413.309	15.228.893	438.498	4.466.413	1.279.505	35.794.844	4.501.714	506.888	30.786.442	57.208.153

Kaynak : D.İ.E. İstatistik Yıllıkları (1980-1996)

Tablo 4: Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Gelirleri (1980-1996)

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Gelirler To.	51.971	68.312	96.904	132.212	179.701	260.552	363.661	512.026	809.739	2.429.970	5.437.516	9.592.572	17.791.555	28.057.442	48.814.382	105.227.906	224.603.961
KANUNİ G.T.	47.548	62.345	89.531	117.806	156.695	232.194	323.511	419.445	739.280	2.311.762	5.254.854	9.315.283	17.245.899	27.052.091	46.808.359	105.594.101	215.412.361
%10 E.K.	15.157	19.781	27.908	34.323	44.768	57.237	76.403	117.126	196.923	712.130	1.803.791	3.385.446	5.287.743	10.879.910	17.996.317	35.342.196	79.678.806
%25 Gır.K.	273	188	359	350	710	717	1.156	1.713	2.619	11.808	21.113	22.318	36.757	59.195	220.488	207.131	414.831
%100 Art.K.	617	562	996	1.043	3.208	2.450	3.234	5.769	7.340	17.912	34.703	76.682	112.414	171.966	339.308	371.787	703.795
%18 E.K.Kr.	26.085	34.732	49.375	60.976	77.763	100.333	133.543	194.072	257.906	1.345.096	2.485.694	4.413.105	5.126.121	14.279.966	21.846.014	47.540.948	104.065.597
%25 G.K.K.	273	187	359	350	710	716	1.156	1.713	2.625	11.808	21.109	19.707	36.757	59.195	220.488	207.137	414.936
%100A.K.K.	617	562	884	1.044	3.208	2.450	3.233	5.769	7.340	17.912	34.622	76.129	112.414	171.866	339.308	371.772	703.793
%2 Ek.K.	1.290	2.797	3.366	5.493	10.951	13.561	15.383	26.568	52.797	164.518	546.777	969.436	1.181.905			8.907.591	19.850.833
Diğ. S. Tns.	3.233	3.532	6.381	13.223	15.374	54.730	39.503	66.714	251.731	330.575	206.343	352.460	1.351.788	1.410.093	5.346.936	7.145.439	10.582.270
PLSM. G.	4.423	5.966	7.372	14.406	23.305	28.357	42.050	92.581	70.459	119.208	182.962	277.289	545.766	1.005.351	2.305.520	4.833.705	9.191.100
Tnv. Faizi	1.907	2.107	2.537	3.091	3.572	3.374	1.308	1.583	1.387	1.174	1.207	817	1.520	1.122	174	829	
His. S. Faizi	553	503	239	540	398	176	544	3567		1.338		569	3.775		32.997	99.496	48.150
Mvd. Faizi	126	253	375	2.609	751	43	530	1.722	323	7.159	3.351	35.909	6.408	53.161	37.732	711.437	2.082.190
Borç V. Faizi	344	342	599	1.047	1.499	5.582	9.296	13.442	12.632	13.535	8.291	6.503	128.985	73.044	51.381	16.918	3.567
İşletme G.	203	371	1.375	2.763	6.412	12.999	21.014	30.523	36.176	50.279	59.791	54.709	121.076	195.418	505.151	928.707	1.885.071
Yan. Gid. K.	1.223	1.580	2.356	2.706	3.305	5.408	7.635	11.465	17.594	37.511	31.082	106.782	315.376	559.383	938.749	1.584.595	3.810.326
Diğ. G.	63	206	38.238	1.627	5.463	775	1.293	32.978	1.347	5.912	18.341	22.020	9.679	123.223	439.139	1.193.322	1.161.106

Kaynak: D.İ.E. İstatistik Yıllıkları

Tablo 5 Sosyal Sigortalar Kurumu Gelirleri

	Prım Gel.	Faiz Gel.	Tahv-Bono G.	Kıra Gel.	Çeşitli Gel.	Gelirler To.
1980	86.754	2.437	5.879	1.210	4.005	100.285
1981	139.907	3.920	8.781	1.658	7.963	162.229
1982	190.124	7.449	17.862	2.307	10.166	227.908
1983	273.406	15.442	21.597	2.999	16.363	329.907
1984	403.286	40.596	28.456	4.062	34.853	511.253
1985	572.346	33.216	26.184	5.429	35.745	672.920
1986	812.593	77.152	81.001	5.997	82.479	1.019.221
1987	1.693.858	146.440	69.435	7.795	111.393	2.028.921
1988	2.886.053	385.405	52.032	10.490	179.804	3.513.784
1989	5.406.218	528.199	251.787	14.795	783.483	6.984.482
1990	10.346.081	742.806	240.793	31.430	603.057	11.964.167
1991	19.820.848	417.637	319.830	53.193	2.823.333	23.434.841
1992	31.658.047	636.679	66.866	243.382	2.783.441	35.388.915
1993	52.868.294	886.661	36.584	336.282	5.251.114	59.378.935
1994	75.372.239	14.976.550	269.917	503.289	32.788.915	123.910.910
1995	102.930.462	2.556.129	5.352.541	1.175.110	167.207.204	279.221.446
1996	297.869.828	9.139.193	7.457.000	2.183.406	175.444.779	492.094.206

Kaynak: D.İ.E. Yıllıkları

21. YÜZYILA GİRERKEN TÜRKİYE'DE DEVLETÇİLİK VE ÖZELLEŞTİRME SORUNLARI

M.Hikmet YAVUZYİĞİT
Mülkiyeliler Birliği Genel Saymanı

DEVLET : Kültürel birliği olan ve kurumlaşmış bir iktidar tarafından yönetilen bir insan grubunun, sınırları belirlenmiş bir toprağa yerleşmesi sonucunda meydana gelen siyasal topluluktur denilebilir.

Başka bir anlatıma göre Devlet; yönetimin merkezi öğeleri ya da kamu güçlerinin tümü demektir.

DEVLETÇİLİK : Bu konuda, Atatürk daha 1922'de çizgilerini belirlediği anlayışına göre şöyle diyordu "Bizim izlediğimiz devletçilik; bireysel emek ve faaliyeti esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde ulusu refaha ve ülkeyi mamurluğa erdirmek için ulusun genel ve yüksek çıkarlarının gerektirdiği işlerde, özellikle iktisadi alanda-devletin fiilen ilgilenmesi demektir..."(1)

Daha sonraları 1937'de Anayasal güvence altına alınan "Devletçilik İlkesi" (ki Cumhuriyet'in 6 temel ilkesinden biridir.) hem yeni düzenin en etkili aracıdır; hem de yeni düzenin kurulmasını hızlandıracak bir niteliğe sahiptir.

Dönemin Başbakanı, İsmet İnönü şöyle diyordu, "Biz iktisatda devletçiliği geliştirmek için ve yeni düzeni kurmak için de verimli ve olumlu, en etkili aracı sayıyoruz."(2)

Yine, dönemin İktisat Bakanı Celal Bayar "Ülkenin sanayileşmesini ve ulusun muhtaç olduğu refahı, bu özel kuruluşların dayandığı sermayeye bırakmak gerekirse, en az iki yüzyıl daha bekleme devresi geçirmek gerekir" demişti.(2)

Şüphesiz Cumhuriyet Dönemi; Atatürk'ün başlattığı, komuta ettiği ve sonuçta zaferle çıktığı Ulusal Kurtuluş Savaşından sonra başlamıştır.

Bu yeni dönemin ekonomik yönelimini Atatürk 17 Şubat 1923'de İzmir'de toplanan "İktisat Kongresi"nde şöyle ortaya koyuyordu.(3)

(1) Feridun Ergin (Prof.Dr.) Atatürk zamanında Türk Ekonomisi, Duran Ofset, İst. 1977, s. 16

(2) Feridun Ergin, Age, s. 16

(3) Karma Yayın, 100. Doğum Yıldönümünde Atatürk Dönemi İktisat Politikası, İ.Ü.İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti Yayımı, İstanbul Mart 1998, s. 10